

Gyvenvietės tyrinėjimai nebaigti, tačiau didžioji paminklo dalis jau iširta. Upės tėkmė vis labiau ardo krantą ir artimiausiu metu P gyvenvietės pakraštyje išlikęs kultūrinis sluoksnis neišvengiamai bus sunaikintas. Reikia mažiausiai dar vieno lauko darbų sezono.

SETTLEMENT VARĖNĖ 10

At the settlement Varėnė 10 the area of 78,25 m² was investigated. The cultural

layer of an ancient settlement was 40 cm thick on the average and rather well preserved. Traces of a hearth and pits were found in it, as well as flint finds and ceramic sherds. The complex of flint artefacts is typical to monuments from the Neolithic and the beginning of the Bronze Age in South Lithuania. Pottery and flint artefacts of some types allow distinguishing two periods of inhabitation, namely, the Middle Neolithic and the Old Bronze Age.

KAŠUČIŲ APTVARŲ IR KRŪSNIŲ ŽVALGOMIEJI TYRIMAI

Julius KANARSKAS

Akmenų aptvarai ir krūsnys, matyt, yra ankstyvosios lydiminės žemdirbystės paminklai, kuriuos mūsų protėviai sukrovė įdirbdami žemę. Daugiausia jų išliko šiaurės Vakarų Lietuvoje. Todėl nenuostabu, kad pirmasis šiais paminklais susidomėjo kretingiškis inžinierius Ignas Jablonskis, kuris 1938 m. apmatavo Tauzų (Skuodo r.), 1940 m. – Padvarių, 1950 m. – Kluonalių, o 1966 ir 1981 m. – Kašučių (visi – Kretingos r.) aptvarus ir krūsnis.

Iš pradžių I. Jablonskis ir kiti tyrinėtojai manė, kad akmenų krūsnys yra priešistoriniai laidojimo paminklai – pilkapiai. Tačiau bandant juos tyrinėti, kapams būdingų požymių ir radinių nerasta. I. Jablonskis pastebėjo, kad akmenų aptvarai ir krūsnys aptinkami tik šalia vandens telkinių, mažiau ar daugiau kažkada tai dirbtose dirvose su molio ar priemolio podirviu, kuriose dominuoja alksnynai. Padvariuose tarp aptvarų jis aptiko suanglėjusių virbų sluoksnį, kuriuo priešistori-

niais laikais buvęs išklotas žemdirbystei ruošiamas laukas (seniau alksnių virbai buvo deginami dirvai įtręsti). Tai leido padaryti išvadą, kad akmenų aptvarai ir krūsnys žymi ankstyvosios lydiminės žemdirbystės laukus.

Iki šių dienų geriausiai išliko Kašučių akmenų aptvarų su krūsnimis kompleksas, esantis Dubašių ir Kašučių kaimų miškuose (Darbėnų sen., Kretingos r.), prie Kašučių ežero ir abipus Akmenos upės, kuris 1993 m. įrašytas į naujai išaiškinamų istorijos ir kultūros paminklų sąrašą (IP 2457/A; IP 2458/A; IP 2459/A). Jam dar priklausė tarp ežero ir upės 18 ha plote buvęs krūsnynas ir aptvaras, sunaikinti 1967–1968 m. Šių kultūros paminklų kompleksą papildė Akmenos dešiniajame krante esanti senojo geležies amžiaus gyvenvietė (1988 m. išaiškino I. Jablonskis), senojo ir vėlyvojo geležies amžių kapinynas, mitologinis akmuo su dubeniu (sunaikintas) ir akmenų brasta per Akmeną (IP 2456/A).

Iki šiol Lietuvos archeologai neskyrė deramo dėmesio ankstyvosios lydiminės žemdirbystės laukų tyrinėjimams ir labai nesistengė išsaugoti jų ateities kartoms. Apie ankstyvosios lydiminės žemdirbystės laukus, akmenų krūsnis ir aptvarus, jų tyrinėjimus ir reikšmę mūsų praeičiai pažinti buvo kalbama 2001 m. pavasarį Kretingoje surengtoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje, skirtoje kraštotyrimo I. Jablonskio 90-mečiui paminėti. Po konferencijos Kašučiuose įvyko žvalgomoji archeologinė ekspedicija, kurioje sutiko dalyvauti ir savo patirtimi pasidalinti estų archeologas, Tartu universiteto profesorius Valteris Langas, kuris jau du dešimtmečius tyrinėja Estijos ankstyvosios lydiminės žemdirbystės laukus, gerai pažįsta Skandinavijos, Šiaurės ir Vidurio Europos kraštų ankstyvosios žemdirbystės kultūrinį palikimą. Ekspedicijos tikslas – susipažinti su ankstyvosios lydiminės žemdirbystės laukų apmatavimo ir tyrimų metodika, patikslinti tiriamo kultūros paminklo teritoriją, nustatyti jo chronologijos ribas.

Ekspedicijos metu buvo matuojamos 1992 m. kartografuotų Dubašių aptvarų I (IP 2457/A) ir Kašučių aptvarų II (IP 2458/A) teritorijos, kurios apima 0,9 ir 0,4 ha. Apmatavimų metu patikslintas aptvarų ir krūsnių kiekis bei aptvarų konfigūracija. Nustatyta, kad Dubašių aptvaro I teritorijoje yra 3 aptvarai ir 7 krūsnys, o Kašučių aptvaro II teritorijoje – 4 aptvarai ir 19 krūsnių.

Taip pat nustatyta, kad aptvarų ir krūsnių esama Dubašių miške į ŠR nuo aptvaro I ir Kašučių miške į V, R ir P nuo aptvaro II. Dubašių miške 2001 m. papildomai buvo apmatuotas 2 ha plotas, ku-

riame rasti 8 aptvarai ir 60 krūsnių. Kašučių miške apie aptvarą apmatuotas 3 ha plotas, kuriame išaiškinti dar 7 aptvarai ir 70 krūsnių.

Iš viso 2001 m. Dubašių miške apmatuotas 2,9 ha plotas, kuriame yra 11 akmenų aptvarų ir 67 akmenų krūsnys, o Kašučių miške – 3,4 ha plotas, kuriame yra 11 akmenų aptvarų ir 89 akmenų krūsnys.

Aptvarai tiesūs, nežymiai vingiuoti ar ovalo formos, nuo 11 iki 90 m ilgio, 2–5 m pločio ir 20–40 cm aukščio, sukrauti iš įvairaus dydžio akmenų, pasidengę juodžemio sluoksniu ir velėna. Tik porą aptvarų, rastų Kašučių miške, sudarė atviri akmenų pylimai. Krūsnių skersmuo 2–4 m, vidutinis aukštis – 30 cm. Jos pasidengusios plonu miškožemio sluoksniu.

Aptvarai bei ta pačia kryptimi viena greta kitos sukrautos krūsnys žymi anksčiau aptvarų ribas (ežias). Pavienės krūsnys arba nedidelės jų grupės buvo kraunamos ir ariamame lauke. Jos atsirado ten, kur dirvoje stūksojo labai stambūs akmenys, kurių žemdirbiai nesugebėjo išjudinti iš vietos. Laukai buvę nedideli, nuo 5 iki 20 arų.

Žvalgomųjų tyrimų metu padaryti abiejų aptvarų grupių dviejų pylimų pjūviai, surinkta anglis radiokarbono tyrimams.

Pylimų tyrimai parodė, kad akmenys aptvaruose sumesti nesilaikant kokios nors iš anksto numatytos tvarkos. Aptvaro II pylimo viršuje rastos 4 sidabrinės 1622–1694 m. monetos (olandiškieji taleriai), kurios, pasak numizmatikos žinovo Miko Balčiaus, Lietuvos rinkoje buvo naudojamos XVIII a. pradžioje. Jų nereikė-

tų sieti su žemdirbyste, kadangi XVIII a. sudarytame šios vietovės žemėlapyje aptvarų teritorijoje žymimas brandus miškas. Monetos rastos beveik vienoje vietoje, o jų briaunose įrėžtas griovelis, kurio gylis ir plotis sutampa jas sudėjus vieną prie kitos. Todėl monetas galima būtų traktuoti kaip lobį, kuris greičiausiai buvo paslėptas karo su švedais metu, prieš 1709–1711 m. marą.

Iš aptvaro II pylimo dugno paimtų mėginių radiokarbono tyrimai, atlikti Taline, parodė, kad anglis datuojama 5485 ± 85 metais iki dabarties. Šiai datai patikrinti 2002 m. bus daromi nauji tyrimai.

2001 m. tyrimai rodo, kad būtina tęsti Kašučių–Dubasių akmenų aptvarų ir krūsnų apmatavimus ir žvalgo-

muosius tyrimus. Jų metu reikia nustatyti tikrąją ankstyvosios lydininės žemdirbystės paminklų paplitimo arealą, užbaigti jų apmatavimus, nustatyti chronologines ribas, patikslinti kultūrinę vertę, numatyti apsaugos reglamentą.

EXPLORATIONS OF STONE STOCKYARDS AND STONEPILES IN KAŠUČIAI

In 2001 there were explored stone stockyards and stone piles in Kašučiai (Kretinga district), which mark the birth of early agriculture. In Kašučiai there were disclosed 11 stone stockyards and 89 stonepiles dated most likely to the New Bronze Age.

TURLOJIŠKĖS ARCHEOLOGINIO KOMPLEKSO TYRINĖJIMAI

Algimantas MERKEVIČIUS

2001 m. VU tęsė Turlojiškės archeologinio komplekso (Kalvarijos sen.) tyrinėjimus, pradėtus 1996 m. (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 26–29; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 44–46). Tai buvo penktas šio objekto tyrimo sezonas. Tyrimai vykdyti rugsėjo pabaigoje – spalio pradžioje. Šių tyrimų tikslas buvo naujų archeologinių objektų paieška ir žinomų archeologinių objektų teritorijų tikslinimas. Tyrimus apsunkino labai Lietuva vasara ir ruduo. Dalis numatytų tirti teritorijų buvo užlietos vandeniu ir tai pakoregavo numatytas tyrinėti vietas. 2001 m. tyrimai vykdyti trijose skirtingose didelio Turlojiškės durpyno vietose. Jo-

se iširtos 4 perkasos. Pirmoji tyrimų vieta buvo neaukštoje pakilumoje ir jos papėdėje, į P nuo kanalo, įtekančio į Kirsnos upę. Perkasa I buvo į P nuo „Gojaus“ miškelio, 10 m į P nuo kanalo, tekančio iš R į V ir įtekančio į Kirsnos upę, 10 m į R nuo kaimo keliuko. Perkasa atmatuota neaukštoje pakilumoje, pievoje. Perkasos dydis – 2x10 m. Ji orientuota R–V kryptimi. Šioje perkasoje, apie 20 cm storio durpių sluoksnyje surasta pavienių degėsių, gyvulių kaulų ir nagų bei žuvų kaulų. Iš viso surinkti 56 kaulai ar jų fragmentai. Kv. A–9, 0,76 m gilyje surasta nedidelė lipdyta rudos spalvos keramikos šukė lygiu paviršiumi su akmenis ir smėlio priemaišomis